

VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa Historyków XIX wieku, Warszawa, 16–17 czerwca 2023 roku

W dniach 16–17 czerwca 2023 r. w Warszawie odbyła się VI Ogólnopolska Konferencja Naukowa Historyków XIX w. Organizatorami były Wydział Historii oraz Wydział Nauk o Kulturze i Sztuce Uniwersytetu Warszawskiego. Omawiane wydarzenie ma formę cykliczną, a jego cechą charakterystyczną są tematy przewodnie poszczególnych edycji. Pierwsza odsłona w 2017 r. poświęcona była badaniom nad drukami ulotnymi, druga w 2018 r. – donosom i aktom policyjnym, trzecia w 2019 r. – plotkom i pomówieniom, czwarta w 2021 r. – ikonosferze, a piąta w 2022 r. – źródłom do dziejów ziem polskich w XIX w. znajdującym się w zagranicznych archiwach, muzeach i bibliotekach. Tegoroczna, szósta konferencja koncentrowała się na zagadnieniach związanych z czasem i przestrzenią w perspektywie historycznej.

Podczas dwóch dni obrad 24 badaczy wygłosiło 23 referaty. Byli wśród nich zarówno doświadczeni badacze, jak i młodzi naukowcy dopiero zaczynający swoją karierę naukową. Przyjęta tematyka sprawiła również, że prezentowane wystąpienia były niezwykle różnorodne i pokazywały, jak duże możliwości interpretacyjne daje zagadnienie czasu i przestrzeni. Dzięki temu razem obradowali, a potem także wymieniali doświadczenia w kularach naukowcy, którzy z uwagi na prowadzone przez siebie badania nie mają zazwyczaj okazji do wspólnych spotkań.

Pierwszy dzień rozpoczął się panelem poświęconym szeroko rozumianej przestrzeni miejskiej. Na początku Wojciech Olesiński omówił podręcznik Sebastiana Alojzego Sierakowskiego pt. *Architektura obejmująca wszelki gatunek murowania i budowania* (1812). Następnie Piotr

Pomianowski opisywał budynki sądów i ich rozmieszczenie na terenie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Referatowi towarzyszyła prezentacja pokazująca wybrane przykłady gmachów sądowych, m.in. w Warszawie. Zupełnie inny charakter miało wystąpienie Pauliny Adamczyk prezentujące rysunki Jeana-Jacques'a Grandville'a i Alexandre'a-Gabriela Decamps'a z kolekcji Muzeum Narodowego w Warszawie, przedstawiające idealne pracownie malarskie.

Kolejna grupa referatów dotyczyła tylko pozornie prostego zagadnienia wytyczania i interpretowania granic. Obraz trudności związanych z podziałem ziemi i wyodrębnianiem poszczególnych działek zaprezentował Krzysztof Latawiec, który mówił o sporach granicznych w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX w. Tomasz Opaliński analizował opisy gruntów z akt notarialnych, hipotecznych i sądowych, pokazując na wybranych przykładach, jak różniły się one między sobą mimo urzędowego charakteru tego źródła i w jak znacznym stopniu opierały się na lokalnych zwyczajach. Na koniec tej części Maria Korybut-Marciniak przeanalizowała korespondencję rodziny Dolińskich/Łazarowiczów z lat 1843–1870. Opisała m.in., jak często urzędnik oddelegowany do pracy w głąb Imperium Rosyjskiego wysyłał listy do rodziny w Wilnie, jakie miał możliwości odwiedzania krewnych oraz jak to wpływało na kontakty między członkami rodziny i poruszaną w listach tematykę.

Panel trzeci poświęcony był kartografii historycznej. Rozpoczęło go wystąpienie Krzysztofa Ostafina na temat wiarygodności galicyjskich średnioskalowych map topograficznych. Na podstawie uwzględniania lub pomijania zabudowań gospodarczych takich jak np. młyny wykazał, że przydatność tego rodzaju źródeł zarówno dla ówczesnych wojskowych, jak i dzisiejszych badaczy mogła być bardzo różna. Iryna Shandra starała się z kolei zrekonstruować losy zaginionej obecnie mapy

geologicznej Leonida Lutugina. W referacie podkreślono znaczenie działań Lutugina dla regionu i pokazano liczne dowody na pamięć o tym badaczu. Następnie zespół składający się z Wiesławy Duży, Olivera Zająca i Tomasza Paneckiego prezentował swoje badania związane z mapą Wojciecha Chrzanowskiego i Feliksa Wrotnowskiego. Panel zakończył się wystąpieniem Paneckiego poświęconym teoretycznym rozważaniom nad znaczeniem naukowego edytorstwa źródeł kartograficznych. Referat wywołał dyskusję na temat potrzeb historyka związanych z kartografią i stał się okazją do zareklamowania tworzonego przez zespół z Zakładu Atlasu Instytutu Historii PAN serwisu „Mapy z przeszłością”, dającego bezpłatny dostęp do dawnych i historycznych map.

Piątkowe obrady zakończyły się dwoma referatami poświęconymi przestrzeni rozumianej w mniej dosłowny sposób. Na początek Dovilė Troskovaitė z Wydziału Historycznego Uniwersytetu Wileńskiego mówiła o zmieniających się w czasie symbolicznych ojczyznach Karaimów mieszkających na terenie Imperium Rosyjskiego. Później Viktoria Gerasimova z Centrum im. Anielewicza Uniwersytetu Warszawskiego prezentowała żydowskie osadnictwo na terenie Syberii.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od panelu poświęconego różnym wymiarom czasu, w tym także analizie współegzystowania czy wzajemnego wypierania różnych systemów i pojęć. Obrady rozpoczął Łukasz Janeczek z Uniwersytetu Zielonogórskiego referatem dotyczącym historii gospodarczej. Następnie Alicja Maślak-Maciejewska z Instytutu Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego mówiła o żydowskich i chrześcijańskich systemach świąt i wiążącą się z nimi koniecznością wyznaczania dni wolnych w galicyjskiej szkole. Katarzyna Winiarczyk z Muzeum Krakowa przybliżyła rolę czasu w funkcjonowaniu miasta Krakowa ze szczególnym uwzględnieniem Rynku Głównego. Na koniec

Katarzyna Ryszewska z Instytutu Historii Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach wykazała, jak pojmowanie czasu wpływało na prace archeologiczne w XIX w. Badaczka jako przykłady wykorzystwała wykopaliska prowadzone w międzyczaszu Wisły i Pilicy.

Panel szósty rozpoczął się od dwóch wystąpień powiązanych z historią wojskowości. Michał Mydłowski zaprezentował, jak armia amerykańska radziła sobie bez skomplikowanych instrumentów pomiarowych na polach bitew wojny secesyjnej. Z kolei Mariusz Kulik przybliżył temat organizacji przemarszów wojsk rosyjskich (np. rolę kolei transsyberyjskiej w trakcie wojny japońsko-rosyjskiej). Niezwykle ciekawy był też referat Jacka Legiecia pokazujący jak względne mogły być odległości w Imperium Rosyjskim w XIX w. w zależności od bliskości stacji kolejowej. Zebrane dane wskazywały też na znaczne wykluczenie i upośledzenie Ukrainy Prawobrzeżnej względem innych gubernii.

Ostatni panel w sobotę zdominowała tematyka dotycząca kalendarzy. Na początku Martyna Żelazek przedstawiła znajdujące się w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie ilustracje do *Wiecznego kalendarza w obrazach* Hansa Thomy wraz z omówieniem ich symboliki. Elżbieta Nowosielska w oparciu o badania prowadzone w Pracowni Bibliografii Retrospektywnej XIX i XX w. Instytutu Historii PAN w Warszawie mówiła o polskich kalendarzach emigracyjnych z lat 1865–1918. Na koniec Michał Raczkowski opowiedział o „Kujawianinie”, czyli wydawanym we Włocławku w latach 1915–1939 kalendarzu stanowiącym bezcenne źródło do badania lokalnej historii. Pierwszy rocznik pod tym samym tytułem ukazał się już w XIX w. (1883). W panelu znalazł się także referat Ewy Wyki z Instytutu Historii Nauki PAN w Warszawie prezentujący rozmaite instrumenty naukowe służące do pomiarów czasu i przestrzeni.

Podsumowując, konferencja prezentowała wysoki poziom merytoryczny. Należy docenić także techniczną stronę jej przygotowania. Program, mimo wprowadzanych w nim zmian z uwagi na kwestie organizacyjne, był dobrze przemyślany. Panele nie były przeładowane, pozostawiono wystarczającą ilość czasu na dyskusję, co było kolejnym czynnikiem, obok różnorodnej tematyki, który ma szansę przełożyć się na nowe inspiracje czy kierunki badań dla uczestników konferencji. Pozostaje zatem mieć nadzieję, że kolejne odsłony Konferencji Naukowej Historyków XIX w. będą równie udane. ■

Elżbieta Nowosielska
(Warszawa)